

Slå vakt om Sveriges ledande roll inom telekommunikation!

Christian Berggren Staffan Laestadius

Den havererade fusionen Telia-Telenor tillhör redan förra seklet. När dammet lagt sig, är det viktigt att diskutera telekom-industrins betydelse, och hur Sverige ska kunna förstärka sin ställning i denna framtidsbransch, där vi har en internationellt sett unikt lång och dynamisk tradition.

Redan 1885 - några år efter Alexander Bells patent - fanns det 5000 telefoner i Stockholm; fler än i någon annan stad i världen. Fortfarande på 1980-talet då utbyggnaden av fasta telefonlinjer planade ut fanns i Sverige fler installerade telefonlinjer än i övriga industriländer. Ett sekel efter den traditionella telefonens genombrott var läget likartat på den mobila telefonens område. 1981 startade i Norden världens först moderna mobilsystem och några år senare fanns här upp till 100 gånger så många mobiltelefoner per invånare som övriga industriländer. Fortfarande ligger den nordiska mobiltelefonätheten i särklass med en nivå dubbelt så hög som OECD-genomsnittet. Våren 1999 hade Finland 61 abonnemang/100 invånare, Sverige kom tvåa på 51, med Norge som trea. Världsmarknaden på nät för mobiltelefoni domineras av Ericsson som tillsammans med Nokia har över hälften av all utbyggnad. Världsmarknaden för mobiltelefoner domineras av Nokia. Även inom Internetområdet intar de nordiska länderna en framskjuten ställning, vare sig man räknar web-servrar per invånare, miljoner IP-adresser eller antal nya IT-företag.

Telekommunikationernas starka ställning i Sverige och Norden är resultatet av ett långvarigt samspel mellan olika aktörer som tillsammans bildat ett mycket konkurrenskraftigt kluster: framsynta operatörer, många och intresserade slutanvändare, avancerade forskningsinstitutioner, passionerade entreprenörer och slagkraftiga industriella leverantörer - allt inom ramen för en modernistisk industri- och samhällskultur. En märkesroll tillkommer svenska Televerket/Telia som i slutet av 1960-talet initierade det mest framgångsrika nordiska samarbetet någonsin, det nordiska mobiltelefonnätet. NMT togs i kommersiell drift 1981 och byggde på en rad tekniskt avancerade idéer, bl a förmåga att kunna lokalisera abonnenter överallt (sk roaming). USA däremot byggde upp geografiskt begränsade mobiltelefonsystem kring en stor mängd lokala operatörer, en strategi utan roaming, vilket starkt begränsade marknadstillväxten. I den nordiska utvecklingen var Ericsson, som Bengt Mölleryd visat i sin avhandling om svensk telekomindustri, i en junior position. När NMT 450 skulle uppgraderas sökte Ericsson-ledningen få de nordiska televerken att anta beprövade brittiska eller amerikanska standarder. Hade det lyckats skulle Nordens tidiga fördel på mobiltelefoni snabbt försvunnit. Dessa framstötter avvisades och NMT 900 lanserades framgångsrikt. Utifrån denna styrkeposition spelade svenska Televerket sedan en ledande roll i det europeiska standardiseringsarbetet för andra generationens digitala mobiltelefoni, GSM. Tillsammans kunde Ericsson, Nokia och Televerket, trots franskt och tyskt motstånd, få genomslag för nordiska lösningar i detta arbete. När GSM sjösattes 1991 var Europa flera år före USA med en gemensam digital standard vilket gav de nordiska företagen en unik möjlighet, som speciellt Nokia var skickliga att utnyttja. Ericsson hade emellertid ett splittrat fokus. När förberedelserna för GSM gick in i en intensivfas 1989, flyttade Ericsson ledningen för mobiltelefonerna till

New Jersey och FoU-ansvaret till North Carolina. Denna närhet till USA-marknaden med dess egenartade tekniska och strukturella svårigheter var emellertid ingen fördel. När Ericsson började återflytta ledningen för mobiltelefonerna till Sverige 1994 hade finländarna byggt upp ett nästan ointagligt försprång.

Ericsson och Nokia har expanderat internationellt under 1990-talet men fortfarande spelar dynamiken i klustret som helhet en avgörande roll: samspelet mellan krävande hemmamarknad, starka operatörer och utrustningsleverantörer, komponent- och detaljtillverkare, samt ett växande antal företag som utnyttjar den mobila telefonins möjligheter för nya tjänster, alltifrån SendIT till Information Highways. En särskild betydelse har konkurrensen och lärandet mellan Sveriges och Finlands två ledande tillverkare. Genom ett under har de lyckats undgå alla fusionsplaner; en oavsiktligt viktig insats för nordisk industri var när Ericsson lyckades missa chansen att köpa Nokia under dess värsta krisår 1991. Att Finland har en tredje tillverkare av avancerade mobiltelefoner, Benefon, som drivs av en f d Nokia-anställd, förstärker dynamiken.

Stockholm-Helsingfors med omnejd utgör världens mest förtätade telekom-industriella region. Med Microsoftledningens uttalande om "The Mobile Valley" har speciellt Kista börjat nå världsrykte som centrum för utveckling av avancerad mobil telefoni och internet, men det nordiska klustret är betydligt mer vidsträckt med forskning och utveckling från Uleåborg till Lund. Totalt satsar telekomindustrin i Sverige, Norge och Finland mer än dubbelt så mycket som genomsnittet i OECD på forskning och utveckling, mätt som andel av förädlingsvärdet. Ericssons utflyttning av huvudkontoret till London är i det perspektivet synnerligen märklig. London må erbjuda goda kommunikationer fördelaktiga personliga skatter, och en stor marknad. Men i England finns varken de avancerade forskningsinstituten, de tekniskt eller kommersiellt innovativa operatörerna eller starka industriella utmanare och konkurrenter. När VD Kurt Hellström säger att han "inte behöver vara i Stockholm för att dadra den lokala verksamheten" (Expressen 10.12 1999), förstärks intrycket att den industriella dynamiken inte alls vägts in i lokaliseringsbesluten. För 10 år sedan behöll Nokia i motsats till Ericsson ledningen för mobiltelefonerna i Norden. Företagets beslutsamhet att slå vakt om den nordiska basen också för huvudkontoret - trots ledningens kommunikationsbehov - är sannolikt lika framsynt.

Historisk styrka garanterar inte morgondagens framgångar. Övergången till bredbandig mobil internettelefoni, som till låg kostnad möjliggör konstant uppkoppling till nätet och nya interaktiva nättjänster står nu för dörren. Här ligger Japan långt framme. De japanska företagen missade GSM-vågen och är beslutna att inte göra om det misstaget. Världens största mobiloperatör, NTT Docomo med 24 milj abonnenter avser att i mars år 2001 som första operatör i världen kommersiellt introducera internet-telefoni enligt den nya WCDMA-standard. Internet-telefoner av smalbandstyp lanserades redan februari 1999 i Tokyo och i mars i år räknar man här med 4 miljoner abonnenter! Poängen med denna s k I-mode är att det skapar en helt ny marknad för internet-tjänster. Redan finns 2000 företag som levererar tjänster till NTTs I-mode! Därmed förbereder man övergången till bredbandstelefoner nästa år. Finländska Sonera (motsv.vårt Telia) har, till skillnad från Telia, visat mycket stor nyfikenhet på de nya tjänster som offereras i Japan. I Finland finns också en beslutsamhet att snabbt följa efter Japan i introduktionen av tredje generationens mobilsystem. Licenser till tre operatörer

har redan fördelats. Även i England har licenser börjat fördelas. Samma handlingskraft har vi inte funnit i Sverige.

Telia hör i tekniskt avseende till Europas ledande telekomföretag, även om man på grund av politiska låsningar (fortsatt 100% statligt ägande) inte kunnat dra full fördel av detta för en internationell expansion. Sonera är väsentligt mindre än Telia, men räknas till de kommersiellt mest innovativa på GSM-området, med en stor förmåga att utveckla nya tjänster. Historiskt har dynamiken i det nordiska telekomklustret gynnats av de jämlika parförhållandena mellan operatörer och utrustningstillverkare. Med 1990-talets internationella expansion har det teknologiska initiativet allt mer glidit över till tillverkarna. Obalansen syns i FOU-statistiken: Telia och Sonera tillhör de operatörer i världen som satsar relativt sett mest på FOU (mer än 3% av intäkterna) men det är bara en bråkdel av vad tillverkarna satsar. Ericsson t ex lägger 15% av omsättningen på forskning och utveckling. Skillnaden förstärks av de nya mobiltelefon-operatörer som utan FOU-ambitioner fokuserar på marknadstjänsterna. Det är delvis en oundviklig utveckling men risken är att det ger alltför stort spelrum åt systemtillverkarnas teknikkulturer. För det svenska telekomklustret som helhet är det väsentligt att Telia via en snabb delprivatisering (man löper nu risk att bli sist i Europa) ges möjlighet att stärka sin kapitalbas och förmåga till produktiva allianser. Här är det, som historien visar, inte i första hand fusioner som skapar konkurrensförmåga och dynamik.

Det är också viktigt för svenska myndigheter att underlätta nästa teknikskifte genom att följa Finlands exempel och fördela licenser för bredbandstelefone, så att kommersiella förberedelser kan komma igång i full skala. Detta har också stor betydelse för Telias framtid. En annan viktig faktor är högskolorna, där den befintliga forskningen både behöver förstärkas och breddas till nya områden. Aachen, där Ericsson har ett av sina viktigaste FoU-enheter utanför Sverige, har t ex omfattande forskning kring utnyttjandet av mobila möjligheter: nya tjänster för mobil telefoni och internet, mobil video, mobil elektronisk handel m m. En sådan utvidgning är viktig också i Sverige. Högskolornas roll att fylla på den unikt höga tätheten av telekomingenjörer på den svenska arbetsmarknaden ska heller inte underskattas. Förhoppningsvis kommer allt fler aktörer – inklusive Ericsson - inse att Telekom Valley ligger här, i spänningsfältet mellan Finland och Sverige, att detta kluster historiskt visat kompetens att hantera teknikskiften och att - även om utmaningar finns - inget ännu tyder på att någon annan miljö skulle vara bred och kompetent tillräckligt för att överta dominansen.